

О. В. Скидан,
начальник відділу цінової політики
Головного управління економіки
Житомирської облдержадміністрації,
асистент Житомирського державного
агроекологічного університету

ПРО КУПВЕЛЬНУ СПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Стан захищеності країни та рівень її економічної безпеки значною мірою визначаються наявністю необхідних можливостей для задоволення потреб населення в харчових продуктах і продовольчих товарах. Тобто, важливим чинником формування системи економічної безпеки держави є адекватний механізм забезпечення її продовольчої безпеки [6, 22]. Завдяки вирішенню продовольчої проблеми досягається насамперед сталий соціально-економічний розвиток людства та його відтворювальний процес, включаючи демографічне відтворення [3, 33]. Одним з основних факторів, які визначають рівень продовольчої безпеки будь-якої держави, є стан розвитку її агропромислового комплексу, зокрема, рівень купівельної спроможності сільськогосподарських товаровиробників, який визначає можливість розширеного відтворення галузей АПК і залежить переважною мірою від динаміки закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію.

Характеризуючи цінову ситуацію на ринку сільськогосподарської продукції в Житомирській області протягом 2002 року необхідно відзначити, що вона була вкрай негативною. Зниження закупівельних цін на продукцію викликало зменшення рівня доходів в аграрному секторі та, відповідно, звужувало можливості товаровиробників у плані розширеного відтворення як у поточному періоді, так і на перспективу. Загалом за підсумками 2002 року чистий фінансовий результат підприємств сільського господарства та мисливства області склав 56,8 млн. грн збитку. Одним із факторів погіршення фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств стала цінова політика переробних підприємств, які в умовах посилення конкуренції на продовольчому ринку збільшували свої конкурентні переваги та рівень прибутковості за рахунок зниження закупівельних цін на продукцію аграрних товаровиробників. Не сприяла стабілізації

доходів останніх і кон'юнктура зовнішніх товарних ринків продовольчої продукції, низькі темпи росту платоспроможного попиту населення порівняно з рівнем підвищення пропозиції продовольчих товарів на споживачому ринку.

2002 року середні ціни реалізації пшениці в області склали 421,9 грн./т., жита і ячменю відповідно 308,3 грн./т та 410,8 грн./т. Порівняно з 2001 роком ціни на зернові культури зменшились загалом на 27,7%, в т.ч. на жито — на 37%, пшеницю — на 29% [4]. Унаслідок цього сільськогосподарські товаровиробники втратили за розрахунками 42,9 млн. грн. Близько 55% цієї суми складають втрати від реалізації пшениці, 26% — від реалізації жита.

Протягом 2001-2002 рр. вартість зернових, що відпускається населенню в рахунок оплати праці та через систему громадського харчування, зменшилась на 25%, комерційним структурам та посередникам — на 30%, на ринку та через власну торговельну мережу — на 32%. Найбільш негативними тенденціями характеризувалася динаміка цін реалізації зерна на біржі, де рівень зниження цін склав 49%, в той час як вартість зерна, яке видавалось пайовикам за оренду паїв, зменшилась лише на 17%. При цьому слід відзначити, що останніх два канали займають досить незначну, порівняно з іншими, частку в структурі продажу зазначеної продукції (близько 12%), тому суттєвого впливу на зміну цінової ситуації не мали. Найбільші ціни продажу було зафіксовано на зерно, яке відпускалось пайовикам у рахунок оплати праці. Ціна пшениці та ячменю за цим каналом перевищувала на 25-36% вартість зерна, яке реалізовувалось торговим компаніям і посередницьким структурам. По житю вказане перевищення складало 2,2 рази. Загалом частка продукції, реалізованої в рахунок оплати праці та за використання земельних паїв, становила майже третину всього відпущеного протягом року зерна, що в грошовому виразі складає 42,3 млн. грн., або близько 490 грн. на одного працівника сільського господарства.

Найбільш вагомим фактором зміни цін на молоко у минулому році стало суттєве зниження закупівельних цін на нього переробними підприємствами внаслідок значних фінансових втрат останніх через зменшення світових цін на сухі молокопродукти. Фактично вказана незважена цінова політика молокопереробних підприємств призвела до дестабілізації цінової ситуації на ринку молока. Наслідки її переробні підприємства відчули вже наприкінці року. Посилення конкуренції між ними на ринку заготівлі молока, значне зменшення його

виробництва в кінці року, нові стандарти якості посилили тенденцію до зростання цін та значного дефіциту молока на ринку. Загалом середня його закупівельна вартість у 2002 році склала 502,5 грн./т, що на 16% менше відповідного показника попереднього року. Від зниження закупівельних цін на молоко сільськогосподарські підприємства розрахунково недоотримали 10,8 млн.грн.

Вищевказані суттєві зміни цін на молоко вплинули також на ситуацію на ринку великої рогатої худоби, що виявилось у збільшенні її пропозиції та падінні ринкових та закупівельних цін на вказану продукцію. 2002 року порівняно із 2001 роком ціна 1 кг живої маси ВРХ, що реалізувалася через ринок, зменшилася на 24%, переробним підприємствам — на 21%, у той час, як при продажу через систему громадського харчування і в рахунок оплати праці — лише на 12,4%. Загалом середні ціни реалізації ВРХ сільськогосподарськими підприємствами області протягом року зменшились на 16%, свиней — на 8%, птиці — на 18%. Вказане здешевлення перших двох видів продукції фактично відбулось протягом другої половини року. Саме за цей період від різниці у цінах господарства області недоотримали від реалізації м'яса 19,8 млн. грн., з яких 85% — втрати при реалізації ВРХ.

Найвагомішим каналом реалізації ВРХ залишалися переробні підприємства, через які було продано близько 39% продукції. Слід відзначити, що закупівельні ціни на ВРХ останніх були вищими, ніж в середньому за усіма каналами. Однак, незважаючи на це, обсяги її реалізації м'ясопереробним підприємствам не збільшувалися. Натомість значна частка продукції йшла через ринок і власну торговельну мережу та посередників (близько 40%), які є достатньо надійним джерелом готівкових коштів.

Цінові параметри ринку свинини 2002 року, визначали господарства трьох районів області — Новоград-Волинського, Ружинського та Попільнянського, на які припадало близько 80% загальнообласного обсягу реалізації цієї продукції. Тенденція зниження цін на неї була викликана, насамперед, непрямими факторами (зменшення цін на м'ясо ВРХ), а також здешевленням зернових. Якщо протягом I півріччя сільськогосподарськими підприємствами області через ринок було продано 821 т свинини, то за II півріччя — лише 157 т. При цьому обсяги реалізації комерційним та посередницьким структурам за цей період зросли в 2,5 рази і досягли позначки в 1698 тон (або 40% від загального обсягу реалізованої продукції).

Крім несприятливої цінової ситуації на ринку 2002 року фінансо-

во-господарську діяльність сільськогосподарських товаровиробників області ускладнювали також ряд інших факторів, зокрема зростання тарифів на електроенергію, зменшення поголів'я худоби та ін. [5] (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік основних факторів, які негативно вплинули на фінансово-господарський стан сільськогосподарських товаровиробників Житомирської області у 2002 році

№ п/п	Фактори	Значення
1.	Втрати від зниження закупівельних цін на продукцію – всього, млн.грн.	73,5
2.	Збільшення витрат внаслідок зростання тарифів на електроенергію, млн.грн	6,2
3.	Зменшення поголів'я ВРХ, тис. голів у тому числі корів, тис. голів	28,1 13,8
4.	Зменшення обсягів реалізації молока, тис.тонн	148,4
5.	Зростання падіжу ВРХ у відсотках до обороту стада порівняно з 2001 роком, п.п.	0,3
6.	Зниження обсягів заготівлі кормів всіх видів в перерахунку на кормові одиниці, всього – тис. тонн в тому числі в розрахунку на одну умовну голову кормових одиниць, центнерів	96,5 2,7
7.	Зменшення обсягів надходження дизельного палива на сільськогосподарські підприємства, тис. тонн	10,1

Якщо протягом 2000-2001 рр. проблема купівельної спроможності сільськогосподарських підприємств була практично відсунута на другий план, з огляду на суттєве покращення ситуації в аграрній сфері, то 2002 року вона набула нової актуальності. Основними причинами дестабілізації доходів сільськогосподарських товаровиробників у цей період стали відсутність державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції, спрямованого на стабілізацію доходів аграрних товаровиробників та посилення монопольних проявів на ринку продовольчої продукції з боку переробних підприємств та посередницьких структур. Село страждає від непомірно високих цін на матеріально-технічні ресурси і явно занижених цін на вироблену сільськогосподарську продукцію. Проблема диспаритету цін посилюється наявністю численних ринкових посередників.

Одним із способів вирішення вказаної проблеми є розвиток альтернативної структури обслуговування агропромислового комплексу

су на кооперативних засадах, які будуть контролювати ті, хто ними користуватиметься, тобто сільськогосподарські товаровиробники. При цьому не йдеться про усунення ринкових посередників взагалі, оскільки без них не може існувати ринкова система. Доцільним є обмеження їх впливу з метою становлення ринкової рівноваги і розвитку конкуренції в інтересах сільського господарства. Нормативна база для реалізації цього заходу певною мірою вже сформована. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2002 року №1858 затверджено Програму розвитку сільсько-господарських обслуговуючих кооперативів на 2003-2004 роки [2]. Програма спрямована на розроблення системного підходу до розбудови кооперативного руху в сільській місцевості, визначення напрямків і пріоритетів його державної підтримки для сприяння встановленню ринкової рівноваги і розвитку конкуренції з метою економічного захисту аграрного сектора економіки. З огляду на це на рівні регіонів особливої уваги потребує питання практичної реалізації положень, передбачених вказаною Програмою.

Крім того, питання неадекватності зміни закупівельних та роздрібних цін на м'ясо та м'ясопродукти, молоко та молочну продукцію, забезпечення прозорості розрахунків між переробними підприємствами та сільськогосподарськими товаровиробниками повинно стати предметом детального вивчення регіональних комісій з питань координації міжгалузевих відносин на ринку продукції тваринного походження, які створені та функціонують у регіонах держави відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2002 р. №1964 [1]. На регіональному рівні сприяти підвищенню доходів аграрних товаровиробників може також інтеграція останніх, що дасть змогу формувати єдину політику у сфері виробництва та реалізації продукції, яка враховуватиме інтереси безпосередніх виробників.

Однак комплексне вирішення питання підвищення рівня купівельної спроможності підприємств аграрного сектора, як основи їх подальшого ефективного розвитку з метою забезпечення продовольчої безпеки держави, можливе лише за умови впровадження загальнодержавних механізмів регулювання аграрного ринку.

Література

1. Деякі питання координації міжгалузевих відносин на ринку продукції тваринного походження: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2002 р. № 1964 // Офіційний вісник України. 2003. — №51. — 38 с.

2. Про затвердження Програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003-2004 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2002 року №1858 // Офіційний вісник України. 2003. — №52. — 113 с.
3. Лукінов І.І. Продовольча безпека та її гострота у світовому вимірі // Економіка АПК. 2001. — №4. — 33 с.
4. Статистичний бюлетень про реалізацію сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області (2000-2002 р.р.). — Житомир, 2002. — 40 с.
5. Статистичний бюлетень за 2002 рік. — Житомир, 2003. — 130 с.
6. Янків М.Д. Аграрна реформа як чинник продовольчої безпеки України // Регіональна економіка, 2000. — № 1. — 22 с.

О. В. Скидан

ПРО КУПВЕЛЬНУ СПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Протягом останніх років в Україні зростає увага до питання продовольчої безпеки, як основи забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави. Особливе занепокоєння викликає економічний стан аграрного виробництва, в першу чергу рівень купувельної спроможності сільськогосподарських товаровиробників — основи розширеного відтворення, яке в значній мірі визначає продовольчу безпеку в перспективі. Ця проблема вимагає негативного залучення всіх можливих ресурсів до її вирішення на загальнодержавному та регіональному рівнях.

О. В. Скидан

О ПОКУПАТЕЛЬНОЙ СПОСОБНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК ФАКТОРЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА

В течении последних лет в Украине возрастает внимание к вопросу продовольственной безопасности, как основы обеспечения устойчивого социально-экономического развития государства. Особую обеспокоенность вызывает экономическое состояние аграрного производства, в первую очередь уровень покупательной способности сельскохозяйственных товаропроизводителей — основы для расширенного воспроизводства, которое в значительной степени определяет продовольственную безопасность в перспективе. Эта проблема требует немедленного привлечения всех возможных ресурсов для ее решения на общегосударственном и региональном уровнях.

О. V. Skidan

ABOUT BUYING ABILITY OF AGRARIAN ENTERPRISES AS A FACTOR OF FOOD SECURITY OF THE REGION

Over the last years in Ukraine the attention focuses on the problem of food security which provides a basis for the country's steady-state social and economic advancement. In doing so, a special concern causes the economic state of agrarian production, first

of all, a buying power of agricultural manufactures as a basis for expanded reproduction which determines considerably the opportunities of food security maintenance in sight. The above mentioned problem requires immediate attraction of all possible resources for its solution both on a nation-wide and regional level.